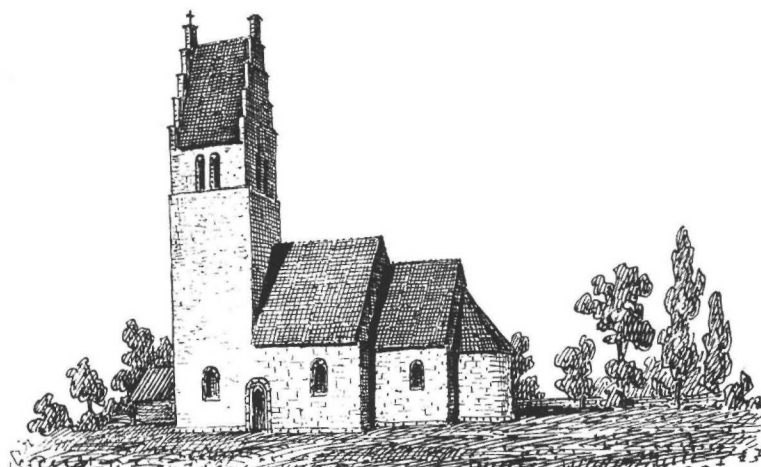




Västerhejde kyrka

Frånsett de iögonenfallande förändringar som gjordes vid 1800-talets mitt i den då bristfälliga byggnaden, är kyrkan en romansk anläggning med kor och långhus från 1200-talets början och torn från århundradets mitt. Invid kyrkans nordmur står de två runristade gravhällarna G 210 och G 211 uppställda. Den förstnämnda avritades 1799 av C. G. Hilfeling, som fann den liggande på kyrkogården S om kyrkan, på samma plats där P. A. Säve senare granskade den 1850. Den andra (G 211) iakttogs först 1919.

210. Västerhejde kyrka

Pl. 68, 69

Litteratur: L 1749, S 81 (105), F 266, W 45 a. C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (hs Fm 57: 6 och 7 i Kungl. Bibl.), s. 190 och Tab. 53; *Kyrkoinventarium* 1830, 1919 (ATA); J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 150; J. H. Wallman och S. V. Moberg, *Anteckningar under en resa sommaren 1833* (hs i Nord. mus.), s. 45; P. A. Säve, *Reseberättelse* 1850 (ATA), nr 16, samlingen S 170 II (konvolut 52) i UUB; H. Pipping, *Runinskrifter undersökta år 1902* (ATA), nr 22; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1922 (UUB), s. 64, ds i *Sveriges kyrkor*, Gotland bd 3 (1942), s. 59 f.; H. Wideen, *Gotlands gravstenar* 1945 (ATA); R. Wibeck, *Restaureringsrapport* 24.8.1961 (ATA); S. B. F. Jansson, *Granskningsrapport* 30.4.1962 (ATA).

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning i Fm 57: 7, Tab. 53; Wallman, blyertsskiss i a. a.; P. A. Säve, teckning i a. a. 1950 Atlas, Tab. 16, och i S 170 II (kopia i C. Säve, *Runologiska anteckningar* 15 a, ATA); A. T. Gellerstedt, skiss 1873 (ATA); Pipping, 2 foton 1902 (ATA); Jansson, 2 foton 1962 (ATA).

Gravsten med runinskrift. Den är upprest invid långhusets nordmur, omedelbart Ö om nordportalen.

Stenen finns första gången omnämnd av C. G. Hilfeling 1799: »På Vestra Hejde kyrkogård söder om kyrkan låg en Runsten som afritades. Se Pl. 53» (här fig. 96). Platsen besöktes sedan den 22 juli 1833 av J. H. Wallman: »på kyrkogården var en Runsten der en från gården berhi (nu Bjers) blifvit begrafven. Denna sten tillhör ännu gården Bjers, för 16 år sedan har en gammal trotjenare derifrån under denna sten blifvit jordad». En otydlig blyertsskiss finns i Wallmans resedagbok. P. A. Säve finner stenen 1850 belägen »mellan stor- och chordörren, söder om kyrkan». Carl Säve upptar i sina *Gutniska urkunder* (1859) inskriften under två nummer, det ena, S 81, efter P. A. Säve, det andra, S 105, efter Liljegren nr 1749

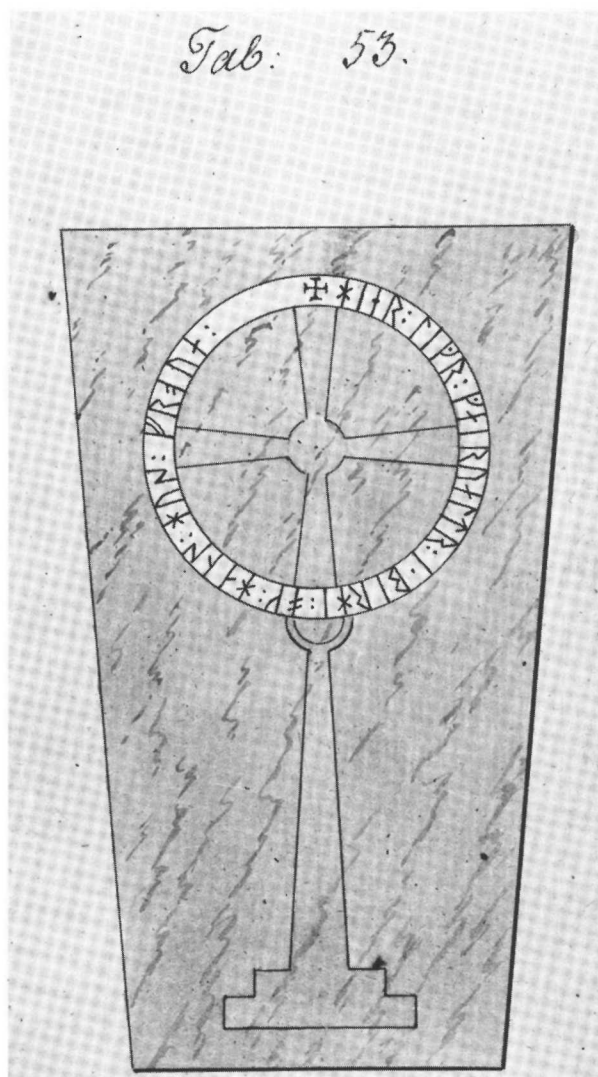


Fig. 96. G 210. Västerhejde kyrka. Efter teckning av C. G. Hilfeling.

(som åberopar Hilfeling) och med anmärkningen »ej återfunnen». H. Pippings uppgift 1902 »Ligger utanför skeppets södra portal» avser tydligen samma belägenhet som vid P. A. Säves besök. Att den då låg som gångsten utmed södra långhusmuren, omedelbart Ö om sydportalen, visar ett av Pipping taget foto (fig. 97). Kyrkoinventariets uppgift 1919, »mot norra kyrkomuren», vittnar om att den då hade flyttats. Här låg stenen »stödd mot kyrkväggen omedelbart V om norra kyrkportalen. Delvis skymd av uppkastad sandhög. Utsatt för dropp av tjära och vatten från taket» (Wessén) intill 1962, då den fick sin nuvarande placering. Efter Pippings undersökning 1902 har den granskats av O. v. Friesen 1922, E. Wessén 1944, S. B. F. Jansson 1962.

Vitgrå kalksten. Trapetsoid form med hålkälad underkant. Längd 2,25 m, bredd upptill 1,35 m, nedtill 0,95 m, tjocklek 18 cm. Stenens yta är trampsliten och slät. Ristningen, ett ringkors med trappstegsformad fot, har ursprungligen varit djup och är ännu välbevarad. Korsets ring tjänstgör som inskriftsband. Runorna är 8,5 cm höga. De små ovala ytorna mellan korsarmarnas avslutning och runringen är nedbottnade.

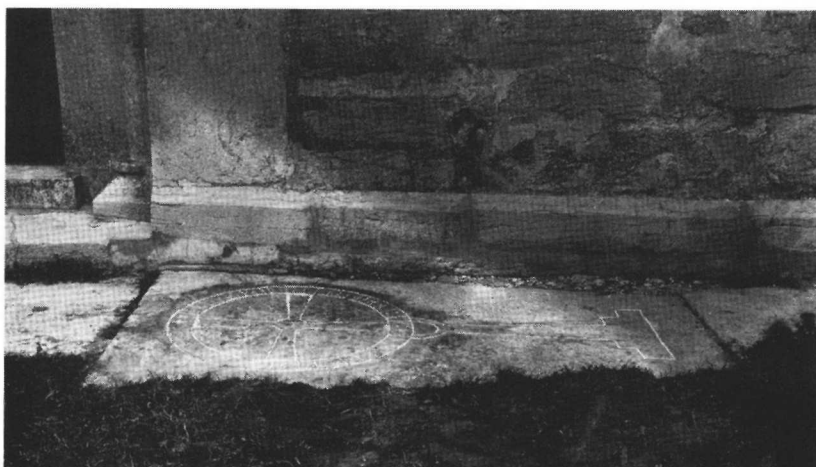


Fig. 97. G 210. Västerhejde kyrka. Foto H. Pipping 1902.

Inskrift:

+ hier : likr : kairualtr : i berhi : ok : hans : hus : froya
5 10 15 20 25 30 35

»Här ligger Gairvald i Bjärs och hans hustru.»

Till läsningen: Inskriften inledes på ringens krön med ett litet kors. Alla runorna är tydliga och säkra, även om nötningen gjort ett par tecken grundare än de övriga: 26 **h**, som t. o. m. förlorat nedersta delen av huvudstaven, samt 34 **r**. Runorna **a** (utom 14 **a**), **n** och **o** har ensidiga bistavar, 24 **o** dock något över-skjutande, **t** har dubbelsidig. De två **s**-runorna är av gotlandstyp. Runorna 3 **e**, 20 **e** och 36 **y** är tydligt stungna med en punkt; däremot förekommer ingen stingning i 7 **k**, 9 **k** och 16 **t**.

Samma läsning har P. A. Säve, H. Pipping, O. v. Friesen, E. Wessén och S. B. F. Jansson; C. G. Hilfelding, vars läsning går igen hos J. G. Liljegren (L 1749), dock 7 **g**, 9 **g**, 20 **i**, 36 **u**.

Inskriften, en försvenskad *hic iacet*-formel, är helt klar till innehållet. Mansnamnet *Gairvaldr* är välbelagt i gotländska runinskrifter, se G 101 och G 155, och dessutom bevarat i åtskilliga gotländska ortnamn men okänt utanför Gotland. Det äkta parets hemvist Bjärs (**i berhi**) är namnet på gårdar 800 m V om kyrkan, längst ner på sluttningen till en tämligen låg förhöjning i terrängen, på vilken också kyrkan är belägen. G 210 är det hittills äldsta kända belägget. Det näst äldsta, i Ortnamnsarkivet i Uppsala registrerade är *nils biers* (1523 skb. G). J. G. Liljegren (Runlära, s. 150) ger den felaktiga tydningen »Björns» åt ortnamnets runföljd.

Hällen dateras av stilmässiga skäl till 1300-talet.

211. Västerhejde kyrka

Pl. 68, 69

Litteratur: W 45 b. Kyrkoinventarium 1919 (ATA); Sveriges kyrkor, Gotland bd 3 (1942), s. 60; R. Wibeck, Restaureringsrapport 24.8.1962 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsrapport 30.4.1962 (ATA).

Äldre avbildningar: Jansson, 2 foton (ATA).

Gravhäll, fragmentarisk, med spår av runinskrift. Den står upprest invid långhusets nordmur 3 m V om nordportalen, till vänster om G 210.